

در باره ادبیات داستانی
دفتر هشتم

انواع ادبیات کودک محور

محمدرضا سرشار

کتابخانه ملی ایران

کتاب: ۱۰۶۵۰۵۸۸ - ۱۳۷۷-۵۲۸

درباره ادبیات داستانی

دفتر هشتم

انواع ادبیات کودک محور

محمدرضا سرشار

ناشر: انتشارات کانون اندیشه جوان

طراح جلد: سعید ملک

چاپ اول: ۱۳۹۴ شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۹۸۰۰ تومان

چاپ و صحافی: هنگام

درباره ادبیات جوان

سرشار: سرشار، محمدرضا، ۱۳۳۲ -

عنوان و نام پدیدآور: ادبیات داستانی / محمدرضا سرشار

مشخصات نشر: تهران: کانون اندیشه جوان، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ۱۴۴ ص. ۹۸۰۰۰ ریال فروست: درباره ادبیات داستانی / انواع ادبیات کودک محور: دفتر هشتم.

شابک دوره: 978-600-159-059-7 ج 978-600-159-244-1

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا یادداشت: کتابخانه

موضوع: ادبیات کودکان و نوجوانان

موضوع: ادبیات کودکان و نوجوانان — تاریخ و تاریخ

موضوع: داستان‌نویسی — ادبیات کودکان و نوجوانان

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۴ / ۲۴۹ / ۱۰۰۹ / PN

رده‌بندی دیویی: ۸۰۸ / ۰۶۸

شماره کتابشناسی ملی: ۴۱۶۸۷۹۴

تهران: تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن: ۸۸۵۰۵۴۰۲ - ۸۸۵۰۳۴۴۱

همه حقوق محفوظ است

۷..... پیشگفتار

۱۱..... مقدمه مؤلف

۱۳..... گفتار اول: ادبیات دربارهٔ کودکان (کودکی)

۵۹..... گفتار دوم: ادبیات خطاب به کودکان

۷۷..... گفتار سوم: ادبیات کودکانه‌نما

۱۰۹..... گفتار چهارم: ادبیات برای کودکان

۱۲۳..... گفتار پنجم: ادبیات کودکان و نوجوانان دورهٔ گذار

گفتار ششم: ادبیات، با مضامین فرعی و حاشیه‌ای کودکان و

نوجوانان ۱۲۹.....

۱۳۱..... کتابنامه

۱۳۵..... نامنامه اشخاص

۱۳۹..... نام کتب، داستانها، مقاله‌ها، نشریه‌ها و...

پیشگفتار

صفحات پیش روی، با قلم فاخر نویسنده نام‌آشنای کثرِ زمان جناب آقای محمدرضا سرشار، شما را به تفرجی ادیبانه می‌برند که در رهگذر آن نظاره‌گر انواع ادبیات کودکِ حضور خواهید بود. این اثر، دفتر هشتم از سلسله کتاب‌های ارزشمند «رباره ادبیات داستانی» به قلم این مؤلف است. پیش از این، گفت‌وگو با این مجموعه به نام‌های «نقد ادبی؛ کارکردها، آفت»، «انواع نقد ادبی» و «پیشینه، نقش و اهمیت داستان در زندگی انسان»، «مبانی ادبیات کودکان و نوجوانان»، «سکول بنیادین داستان»، «داستانها و افسانه‌های تاریخی مذهبی برای کودکان و نوجوانان» و «راه‌های علاقه‌مند کردن کودکان به مطالعه» منتشر شده است. «درباره ادبیات داستانی» مجموعه‌ای بالغ بر بیست و چهار کتاب است که به تفکیک، به مهم‌ترین و مبنایی‌ترین مسائل و عناصر مرتبط با سه شاخه «ادبیات داستانی»، «ادبیات کودکان و نوجوانان» و «نقد ادبی» می‌پردازد.

این آثار، در عین کوچکی، با مد نظر قرار دادن همه جنبه‌های مهم و مورد لزوم مباحث مطروحه، بر آن است که

عمق و جامعیت موضوع را حفظ کند. در نتیجه فرهیختگان عرصه‌های مورد اشاره - اعم از مدرسان، منتقدان ادبی و نویسندگان - نیز می‌توانند مخاطبان آن باشند. همچنین بیان ساده و روان و همه‌فهم مسائل، این مجموعه را قابل استفاده علاقه‌مندان به ادبیات، ادب‌جویان و دانشجویان رشته ادبیات می‌رود. بی‌پیرایگی مطالب، خودداری از ورود به بحث‌های حاشیه‌ای، همچنین تفکیک مطالب در قالب کتاب‌های جداگانه سبک و سبک و کم‌حجمی مجلدهای این مجموعه شده است، که این امر به نوبه خود می‌تواند مطلوب خوانندگانی باشد که فرصت، حوصله یا امکان مالی کمتری برای مطالعه یا خرید آثار مجیم و سنگین دارند و در ضمن، برای این افراد آزادی انتخاب بیشتری فراهم آورد. تفاوت دیگر این مجموعه با مجموعه‌های مشابه داشتن جنبه تحلیلی و انتقادی است. امید که این آثارهای کوچک بتوانند به سهم خود، نقشی مؤثر در شکل‌گیری و پیش‌برد ادبیات متعهد پیشرو بومی در کشور ما ایفا کنند.

اثر حاضر محصول تلاش گروه ادب و هنر مرکز پژوهش‌های جوان است. این مجموعه، شاخه‌ای از شاخسار پربر و بار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی^۱ است که با

گروه‌های علمی «پیش و اندیشه»، «مطالعات فرهنگی و اجتماعی»، «نظام‌ها و مطالعات انقلاب اسلامی»، «اخلاق، تربیت و روان‌شناسی»، «سنت‌های حوزوی و آداب طلبگی» و «ادب و هنر» به افق‌های پیش‌رو و گام‌های پیش‌رو در عرصه فرهنگ جامعه اندیشیده، آثار مفیدی به ثمر نشانده است. رشد و شکوفاندن باورها و گرایش‌های دینی، معرفی الگوهای مطلوب رفتار دینی و پاسخ به نیازها و خواسته‌های جوانان در زمینه‌های دینی فرهنگی و اجتماعی از برجسته‌ترین اهداف فراروی مرکز است. با رصد شرایط روز جامعه، به صید موضوعات ضروری دست‌ده، پژوهش‌هایی مفید بیافریند.

مرکز پژوهش‌های جوان در چهار سطح جوان، دانشجو، اندیشه و طلبه به تولید ثمرات قابل‌ها و آرایه‌های گوناگون مشغول است:

۱. «کتاب جوان» برای مخاطبان جوانی تهیه می‌شود که ۱۷ تا ۲۴ ساله‌اند و دوره متوسطه تحصیلی را سپری کرده‌اند.
۲. «کتاب دانشجو» مربوط به جوانان دانش‌پژوه در مقطع

فکری و صیانت از هویت فرهنگی و سلامت فکری افشار تحصیل کرده در نسل جوان کشور، به عنوان نهادی علمی-پژوهشی و آموزشی، دانشگاه و حوزوی در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد. این پژوهشگاه دارای شخصیتی حقوقی، مستقل و در حکم نهاد عمومی و غیردولتی و غیرانتفاعی است که در قالب چهار پژوهشکده حکمت و دین‌پژوهی، نظام‌های اسلامی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی و دانش‌نامه‌نگاری دینی و همچنین مرکز پژوهش‌های جوان فعالیت می‌کند.

کاردانی و کارشناسی است که به طور معمول ۱۸ تا ۲۶ سال سن دارند.

۳. «کتاب اندیشه» برای جوانانی نگاشته می شود که پویایی فکری خویش را تعالی بخشیده و بر فرازی فراتر از مقطع کارشناسی قدم نهاده اند و به طور معمول کمتر از ۲۸ بهار را تجربه کرده اند.

۴. «کتاب طلبه» با جوانانی سخن می گوید که سال های نخست سطح میانی علوم حوزوی را می گذرانند.

کتاب پیش از انتشار سطح دانشجوی مرکز است. این مرکز به قصد تسهیل آشنایی نوپانده محترم برای انجام این اثر، تلاش مجدانه مدیر گروه ادب و هنر آقای محمد قاسمی پور و همکاری ارزیابان گرامی آقایان حامد رشاد و محمد حسن شاهنگی را ارج نهاده، صمیمانه از آثار نقدی و پیشنهادهای خوانندگان تیزبینمان تشکر می نماید.

مرکز پژوهش های جوان

مقدمه مؤلف

هر استان، شعر، نمایشنامه یا فیلمی را که در آن، کودک و نوجوان یا کودکان و نوجوانانی، نقش اصلی را دارند، و به طور کلی، «موسیقی» آن، حول زندگی کودکان و نوجوانان دور می‌زند نمی‌توان ادبیات «خاص کودکان» تلقی کرد. بلکه این گروه آثار را می‌توان به چهار دسته متفاوت «ادبیات برای کودکان»، «ادبیات درباره کودکان»، «ادبیات خطاب به کودکان»، و «ادبیات کودکان» تقسیم کرد. این بحث، در دوران پس از انقلاب، نخستین بار در حدود سال ۱۳۶۴، توسط صاحب این قلم، در کشور مطرح و سرچید شد؛ و به فاصله کوتاهی، جای خود را در محافل و مراکز ادبی و هنری، خاصه سینما، باز کرد. به گونه‌ای که، عده قابل توجهی از دست‌اندرکاران سینمای کودک و نوجوان، به‌ویژه منتقدان و اهالی مطبوعات - هرچند بدون ذکر مأخذ - مکرر دو اصطلاح «برای کودکان» و «درباره کودکان» را، در گفته‌ها و نوشته‌های خود، به کار بردند.

بعدها و در سال ۱۳۸۲ مصطفی موسوی گرمارودی، در کتاب «شعر کودک از آغاز تا امروز» خود، انواع شعرهایی را که

کودکان در آنها به نوعی حضور دارند مطرح و دسته‌بندی کرد. از جمله دلایل استفاده برخی شعرا از کودک در شعرشان را می‌توان در «وسيله‌ای برای توصیف لطایف ذوقی؛ و عاملی برای تشبیهات حسی خود، و به صورت مجاز، وسیله‌ای برای ادای مقصود» جست‌وجو کرد. شعرهای حاوی ستایش و توصیف کودکان، برای ساده‌رویی، زیبایی و دلبری؛ اغراض عرائفی یا شهوانی (ناشی از گرایشهای همجنس‌بازانه)، شوگر سروده‌های برخی شاعران در ماتم و اندوه مرگ نابهنگام فرزند خود و به صورت گرفته است که چون این مقوله‌ها از بحث ما خارج است به آنها نمی‌پردازیم.

داستانهایی که برای کودکان نوشته می‌شوند، معمولاً همیشه مطابق النعل والنسای مسین اعمال و رفتارهای خاص کودک در سنین خاص نیستند. بلکه نویسنده، اگر چه از زندگی خود کودکان برای نوشتن داستان بهره می‌گیرد، اما با دخل و تصرف‌های ظریف و هنرمندانه در انتخاب، به اثرش «جهت» می‌دهد؛ و آن را در مسیر تربیتی - آموزشی ای که بدان معتقد است، می‌اندازد. در چنین نوشته‌هایی، نویسنده خود را آن قدر کوچک می‌کند، که به دنیای کودک دست می‌یابد و مسائل را از دید او مطرح می‌کند. نثر چنین آثاری و کلماتی که در بیان مقصود به کار می‌رود نیز، دقیقاً در ارتباط با کودکان و قابل فهم آنهاست؛ و البته این نکته در مورد گفتگوهای قهرمانان بزرگسال داستان و توصیفهای خود نویسنده هم، صادق است.